

Främjande av välfärd, hälsa och säkerhet 2030 – statsrådets principbeslut

Innehåll

Mål och syfte	2
Fokusområde 1. Möjlighet för alla att delta.....	3
Fokusområde 2. Bra vardagsmiljöer.....	3
Fokusområde 3. Verksamhet och tjänster som stöder välfärd, hälsa och säkerhet.....	4
Fokusområde 4. Genomslag via beslutsfattandet.....	4
Genomförande och uppföljning	5
Välfärd, hälsa och säkerhet ojämnt fördelade	5
Förebyggande av ojämlikhet och utanförskap kräver gemensamma mål och åtgärder	7

Mål och syfte

Med ett principbeslut om främjande av välfärd, hälsa och säkerhet drar regeringen upp de långsiktiga riktlinjerna för de åtgärder genom vilka ojämlikheten när det gäller finländarnas välfärd och hälsa ska minskas före 2030. Regeringen har som mål att trygga finländarnas hållbara välfärd i alla befolknings- och åldersgrupper. Detta kan förverkligas när människorna mår så bra som möjligt, de har en god studie-, arbets- och funktionsförmåga och upplever att de kan påverka frågor som gäller dem.

Vid samhällsförändringar behövs nya lösningar där välfärd, hälsa och säkerhet främjas i alla livsskeden och livssituationer. Förändringarna i den offentliga förvaltningen och de offentliga strukturerna stöder alla människors egen aktivitet och smidighet i vardagen. Principbeslutet stöder genomförandet av regeringsprogrammet och stärker tanken om välfärdsekonomi. Det är en del av genomförandet av FN:s målprogram för hållbar utveckling (Agenda 2030) i Finland.

För att målen i principbeslutet ska kunna nås krävs det åtgärder inom samtliga förvaltningsområden. Till följd av åtgärderna:

- Minskar ojämlikheten inom välfärd, hälsa och säkerhet
- Flyttas fokus inom verksamheten till främjande av välfärd, hälsa och säkerhet, stödande av arbets-, studie- och verksamhetsförmåga samt förebyggande av problem
- Ökar sysselsättningen och hållbarheten inom den offentliga ekonomin förbättras i och med att fokus i verksamheten flyttas till förebyggande åtgärder
- Samarbetar den offentliga förvaltningen, medborgarsamhället, företagen och näringslivet för att stärka människornas välfärd
- Ökar förståelsen för att människornas välfärd är en förutsättning för en hållbar ekonomisk tillväxt och för stabiliteten i samhället och ekonomin
- Har människorna tillgång till mångsidiga metoder för att främja välfärd, hälsa och säkerhet
- Främjar service- och förmånssystemet välfärden och hälsan på ett övergripande sätt och i dessa garanteras förverkligandet av den språkliga likabehandlingen
- Stöder de digitala lösningarna alla människors möjlighet att agera och använda tjänsterna och lösningarna är också säkra
- har de olika förvaltningsområdena gemensamma mål som baserar sig på en bättre förståelse av individernas och gemenskapernas utgångspunkter och av de faktorer som påverkar dem.

Principbeslutet har fyra fokusområden. Åtgärderna i anslutning till dem beskrivs närmare i genomförandeplanen, som bereds separat. Fokusområdena är följande:

1. Möjlighet för alla att delta
2. Bra vardagsmiljöer
3. Verksamhet och tjänster som stöder välfärd, hälsa och säkerhet
4. Genomslag via beslutsfattandet

Fokusområde 1. Möjlighet för alla att delta

Människorna upplever sig vara likvärdiga och delaktiga, när:

- de har skäliga utkomstmöjligheter och inte upplever fattigdom
- de har tillräckliga kunskaper, färdigheter och möjligheter att påverka och delta i det demokratiska beslutsfattandet
- de har möjlighet att lära sig och utvecklas under alla skeden av livet
- de har ett tryggt och sunt hem att bo i
- de kan delta i arbetslivet på likvärdiga villkor och på ett inkluderande sätt
- de kan och har möjlighet att använda olika digitala tjänster
- de har möjlighet till en meningsfull fritidsverksamhet och att utöva hobbyer
- unga upplever att de kan agera och påverka på ett meningsfullt sätt
- minoritetsgrupper och invandrare kan lämna sitt bidrag fullt ut i samhället
- hälsan för dem som hör till språkliga och kulturella minoriteter har förbättrats så att den är på samma nivå som för befolkningen i genomsnitt.

Fokusområde 2. Bra vardagsmiljöer

En bra vardagsmiljö för människor är hälsosam¹, trygg, hinderfri och estetisk när den

- uppmuntrar till att främja den egna hälsan och det egna välbefinnandet samt stöder studie-, arbets- och verksamhetsförmågan
- stöder gemenskap och social sammanhållning och minskar differentieringen mellan olika bostadsområden
- stärker människornas färdigheter i psykisk hälsa och den psykiska hälsan
- uppmuntrar till fysisk aktivitet och erbjuder jämlika möjligheter att röra på sig och njuta av den närliggande naturen och kulturmiljön
- ger alla möjlighet till kost av god kvalitet
- förebygger eventuella olägenheter som orsakas av byggnader och livsmiljöer
- uppmuntrar till verksamhetssätt som skyddar befolkningen från smitta och motståndskraftiga sjukdomsalstrare
- minskar de negativa effekterna av berusningsmedel, tobak och spelande på människorna, deras anhöriga och närmiljön
- hjälper till att förhindra närstående- och familjevåld, olyckor och funktionsnedsättningar.

¹ Riktlinjerna för åtgärder i fråga om sundheten för byggnader finns i statsrådets principbeslut om åtgärdsprogrammet Sunda lokaler 2028.

Fokusområde 3. Verksamhet och tjänster som stöder välfärd, hälsa och säkerhet

Människorna behöver verksamhet som stöder välfärd, hälsa och säkerhet samt likvärdiga tjänster av god kvalitet. Detta betyder att

- främjandet av välfärd, hälsa och säkerhet är en del av ledningen av och verksamheten i kommunerna och regionerna
- gemenskapsbaserad verksamhet och tjänster förebygger att problem uppstår och de tillhandahålls i rätt tid
- på arbetsplatserna används aktivt metoder för att främja människors välbefinnande
- tjänster och förmåner har samordnats så att de främjar funktionsförmågan
- rehabilitering och arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte stöder människors arbetsförmåga och möjlighet att få arbete
- människorna kan påverka och agera i ärenden som gäller tjänster som de behöver
- samhällsstrukturerna gör ett effektivt samarbete mellan de olika förvaltningsområdena och organisationerna möjligt
- yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården och andra som arbetar med människor har redskap för att främja välfärd och hälsa samt förmåga att förebygga att människor utför självdestruktiva handlingar i svåra livssituationer
- människorna får smidigt offentliga och privata tjänster och tjänster som tillhandahålls organisationer.

Fokusområde 4. Genomslag via beslutsfattandet

Beslutsfattarna främjar välfärd, hälsa och säkerhet samt minskar ojämlikheten i hela landet, regionalt och lokalt. För att beslutsfattarna ska lyckas i detta arbete krävs att

- det för en minskning av ojämlikheten i fråga om välfärd och hälsa har utvecklats arbetsmetoder för beslutsfattandet och att metoderna används aktivt
- de har tillräcklig tillgång till aktuell information om främjande av välfärd, hälsa och säkerhet samt verktyg för att bedöma konsekvenserna av alternativa beslut
- det utvecklas metoder med hjälp av vilka man bättre än för närvarande kan påvisa konsekvenserna av ekonomiska beslut när det gäller människors välfärd, hälsa och säkerhet
- de har tillgång till tillförlitlig och lättillgänglig information om att investeringar i välfärden är ekonomisk lönsamma på lång sikt och hjälper också till att förebygga att säkerhetsproblem uppkommer
- de har tillgång till tillförlitlig och lättillgänglig information om effekterna av olika sätt att främja välfärden, hälsan och säkerheten.

Genomförande och uppföljning

För genomförandet av statsrådets principbeslut bereds en genomförandeplan där det närmare definieras hurdana åtgärder som behövs, uppföljningen och utvärderingen av åtgärderna, ansvariga instanser och en tidsplan fram till 2030. Ett samarbetsforum med sakkunniga från ministerierna och de olika förvaltningsområdena styr och följer genomförandet. I genomförandet deltar ministerierna och de ämbetsverk och inrättningar som lyder under dem, andra forsknings- och utvecklingsinstitut, delegationer, kommuner, regionala aktörer, organisationer, utbildningsorganisationer, företag och andra tjänsteproducenter.

Beslut om finansieringen av genomförandet av åtgärderna fattas separat i enlighet med genomförandeplanen. Ministerierna svarar inom sitt förvaltningsområde för att åtgärderna i principbeslutet genomförs. Genomförandet kräver samarbete mellan alla som deltar i genomförandet. I samarbetet utnyttjas nätverk och det utgår från partnerskap. För att genomförandet ska lyckas är det viktigt att de olika förvaltningsområdena beaktar riktlinjerna i principbeslutet när de finansierar verksamheten inom det egna förvaltningsområdet. Vid genomförandet av principbeslutet kommer riktlinjerna i regeringsprogrammet att beaktas och regeringens redan pågående spjutspetsprojekt att utnyttjas liksom andra forsknings- och utvecklingsprojekt. Informationen om genomförandet kommer att vara öppen och interaktiv.

Social- och hälsovårdsministeriet samordnar uppföljningen av hur genomförandeplanen verkställs. Uppföljningen sker med hjälp av en elektronisk uppföljningsplattform där redan befintliga uppföljningssystem utnyttjas i möjligaste mån. Gemensamma indikatorer som beskriver genomförda åtgärder och uppnådda resultat överenskomms för uppföljningen och bedömningen. Vid valet av indikatorer beaktas internationella åtaganden och rapporteringsbehov (exempelvis målen för hållbar utveckling, målen för icke smittbara sjukdomar m.m.) Det rapporteras regelbundet om hur genomförandet framskrider till samarbetsforumet och statsrådet. Dessutom ges läget för genomförandet riksdagen till kännedom vart fjärde år.

Välfärd, hälsa och säkerhet ojämnt fördelade

Finland är med många mått mätt ett av världens mest välmående och tryggaste länder. I genomsnitt mår finländarna bra nuförtiden. Trots den positiva utvecklingen finns det fortfarande tecken på ojämlikhet när det gäller befolkningens välfärd, hälsa och säkerhet och en del av dem har ökat. På detta visar bland annat följande:

- Nästan 9 procent av finländarna är fattiga. I september 2018 levde 326 182 personer på grundtrygghet. Fattigdomen i barnfamiljer överförs till nästa generation. Av barnen till föräldrar som varit klienter inom utkomststödet under lång tid är nästan hälften som unga vuxna också själva klienter inom utkomststödet. Den motsvarande siffran för barn till föräldrar som varit klienter inom utkomststödet under en kort tid är 35 procent. Fattigdomen hos äldre personer gäller i synnerhet kvinnor över 75 år. Kvinnornas i genomsnitt lägre pension och längre livslängd i kombination med hur allmänt det är att bo ensam innebär en ökad risk att bli låginkomsttagare.
- Största delen av de unga mår bra, ändå är ojämlikheten inom välfärd och hälsa fortfarande ett allvarligt problem. Ojämlikheten inom välfärd och hälsa kommer till uttryck mellan de studerande

i gymnasier och läroanstalter samt mellan könen. Också de regionala skillnaderna som upplevs i välfärden samt när det gäller tillgången till tjänster är stora.

- De ungas sysselsättningsgrad har ökat en aning i och med att sysselsättningsgraden ökat. Trots detta studerar eller arbetar inte var tionde av de unga som är 15–24 år. I denna grupp finns många unga som inte upplever sin framtid som positiv, vilket ökar risken för utanförskap. Befrielse från beväringstjänst och avbrytande av tjänstgöring är en riskfaktor i synnerhet när det gäller unga mäns utanförskap. Andelen för dem som befriades från beväringstjänst vid uppbåd var 20 procent (2019) och andelen för dem som avbröt sin tjänstgöring har varierat under 2010-talet mellan 13 och 16 procent.
- Finland har som enda EU-land lyckats halvera bostadslösheten. Ändå har bostadslösheten bland unga under 25 år ökat. Bostadslöshet är ett problem i synnerhet i de stora städerna, hälften av de bostadslösa finns i Helsingfors.
- Antalet långtidsarbetslösa är fortfarande stort och exempelvis är sysselsättningsgraden bland lågutbildade och partiellt arbetsföra fortfarande låg. Kompetensen hos de redan yrkesverksamma föråldras. Samtidigt rapporterar arbetsgivarna om brist på kompetent arbetskraft.
- Psykiska störningar är den största enskilda orsaken till invalidpension. År 2018 fattades 43 procent av besluten om invalidpension på grund av psykiska störningar.
- De problem som gäller välfärd, hälsa och säkerhet hopar sig hos bara en del av människorna.
Exempel:
 - Den förväntade livslängden för kvinnor med hög inkomst är cirka fem år längre än för kvinnor med låg inkomst. För män är den motsvarande skillnaden över tio år. På samma sätt finns det också anmärkningsvärda skillnader i välfärd och hälsa i fråga om människor som bor i olika regioner.
 - Alkoholmissbruk och tobaksrökning är de viktigaste orsakerna till hälsoskillnaderna mellan socialgrupperna.
 - Nästan en tredjedel av intäkterna från penningspel kommer från pensionärer, arbetslösa och permitterade.
 - Mindre än fem procent av befolkningen begår över hälften av alla brott och tio procent av befolkningen är föremål för över två tredjedelar av allt våld.
 - Hos fångar är rusmedelsberoendet till och med tio gånger större jämfört med den vuxna befolkningen i genomsnitt.
- Den goda utvecklingen av folkhälsan har stannat av. Fetma och depression har blivit allmännare inom befolkningen i arbetsför ålder och finländarnas förväntade livslängd har till och med sjunkit en aning.
- Av de ensamboende är andelen arbetsoförmögna eller långtidssjuka dubbelt så stor jämfört med de som inte bor ensamma. De ensamboende använder många sociala förmåner mer än andra, exempelvis bostadsbidrag och utkomststöd.
- Försörjningskvoten sjunker kraftigt under de kommande tio åren i och med att antalet äldre personer ökar. Äldre personer i god kondition och personer som behöver tjänster ökar samtidigt som den arbetsföra befolkningen som producerar och finansierar tjänster minskar. Finländarna blir allt äldre också i internationell jämförelse. Enligt befolkningsprognosen ökar andelen personer över 65 år från cirka 20 till 30 procent före 2030.

Förebyggande av ojämlikhet och utanförskap kräver gemensamma mål och åtgärder

Problemen i anslutning till välfärd, hälsa, säkerhet och ojämlikhet är betydande och det finns inga enkla lösningar. Det krävs pengar, strukturella ändringar och både stora och små gärningar i vardagen. De strukturella ändringarna innebär också djärva ändringar i tankesättet och verksamheten. Detta lyckas inte utan att de olika förvaltningsområdena har gemensamma mål och samarbetar. Riktlinjerna för dessa dras upp i detta principbeslut av statsrådet.

Förebyggande av ojämlikhet och utanförskap är att satsa på främjande av välfärd, hälsa och säkerhet och på förebyggande åtgärder. Man måste ingripa i den sociala utsattheten och de bakomliggande orsakerna i alla befolknings- och åldersgrupper. Genomförandet av åtgärderna kräver långsiktigt arbete och uppföljning av verkningarna också ur ekonomiskt perspektiv. För genomförandet behövs utöver förvaltningsområdena också medborgarsamhället, företagen, forskningsinstituten och andra relevanta aktörer.

Finland har förbundit sig till att genomföra FN:s handlingsprogram för hållbar utveckling (Agenda 2030). Programmet siktar till en utveckling där miljön, ekonomin och människan beaktas på ett jämlikt sätt. Finlands centrala utgångspunkter för genomförandet av handlingsprogrammet är att Finland före år 2030 ska vara koldioxidneutralt och resurssmart samt präglas av likvärdighet, jämlikhet och kunnande. För att nå målen krävs åtgärder som förebygger den utveckling som isolerar befolkningsgrupper och är ojämlik. Detta principbeslut fullgör genomförandet av handlingsprogrammet för hållbar utveckling.